

СЕКЦІЯ 5

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

РОЛЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THE ROLE OF THE ARMED FORCES IN ENSURING THE MILITARY SECURITY OF UKRAINE

Сучасна ситуація у сфері міжнародної безпеки характеризується глибокими змінами, які пов'язані насамперед з активізацією інтеграційних процесів на глобальному і регіональному рівнях. Формування та реалізація в Україні державної політики національної безпеки є найголовнішою проблемою ефективного управління суспільством. У статті теоретично обґрунтовано роль Збройних сил України як суб'єкта військової безпеки в особливий період. Зазначено, що Збройні сили України – це специфічна мілітаризована державна структура, яка створена з метою забезпечення національної безпеки України, шляхом забезпечення цілісності й недоторканності державних кордонів і суверенітету держави. Виокремлено основні особливі принципи на яких будуються і здійснюють свою діяльність Збройні Сили України (принцип розумної та оборонної достатності; принцип демократії і гуманізму; принцип верховенства закону; принцип єдиначальності і колегіального прийняття рішень; принцип дотримання військової дисципліни; принцип гласності в діяльності і збереження державної та військової таємниці; принцип позапартійності; принцип гарантованої соціально-правового захисту військовослужбовців). Охарактеризовано зміст документів довгострокового планування, а саме, «Стратегія національної безпеки України», Закон «Про національну безпеку України», доктрина воєнної безпеки України, які які визначають засади та реальні загрози національній безпеці, відповідні цілі, завдання, а також механізми захисту національних інтересів України та систему поглядів щодо причин, сутності й характеру сучасних воєнних конфліктів. Завдання, які будуть виконуватись Збройними Силами надалі можуть змінюватися, впливаючи з потреб оборони України від зовнішньої агресії.

Ключові слова: державне управління, національна безпека, військова безпека, Збройні сили України, принципи діяльності.

The current situation in the field of international security is characterized by profound changes, which are primarily related to the intensification of integration processes at the global and regional levels. The formation and implementation of national security policy in Ukraine is the main problem of effective governance. The article theoretically substantiates the role of the Armed Forces of Ukraine as a subject of military security in a special period. It is noted that the Armed Forces of Ukraine is a specific militarized state structure created to ensure the national security of Ukraine by ensuring the integrity and inviolability of state borders and state sovereignty. The special principles on which the Armed Forces of Ukraine are built and operate (the principle of reasonable and defensive sufficiency; the principle of democracy and humanism; the rule of law; the principle of unity and collegial decision-making; the principle of military discipline; the principle of publicity and preservation of state military secrecy, the principle of non-partisanship, the principle of guaranteed social and legal protection of servicemen). The content of long-term planning documents, namely, the National Security Strategy of Ukraine, the Law on National Security of Ukraine, the Doctrine of Military Security of Ukraine, which define the principles and real threats to national security, relevant goals, objectives and mechanisms to protect national interests Ukraine and the system of views on the causes, nature and nature of modern military conflicts. The tasks to be performed by the Armed Forces may change in the future, based on the needs of Ukraine's defense against external aggression.

Key words: public administration, national security, military security, the Armed Forces of Ukraine, principles of activity.

УДК 331.851
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.28.33>

Ключко О.А.

аспірант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом

Вступ. Українське суспільство зараз переживає непростий період трансформації та реформування майже всіх інструментів та інституцій функціонування держави.

Сучасна ситуація у сфері міжнародної безпеки характеризується глибокими змінами, які пов'язані насамперед з активізацією інтеграційних процесів на глобальному і регіональному рівнях. Процеси глобалізації наклали відбиток на всі сфери світової цивілізації, зокрема оборони і безпеки. Сьогодні глобалізаційні процеси мають визначальний вплив на міжнародну, регіональні і національні системи

безпеки та несуть у собі поряд з новими можливостями низку новітніх загроз. Україна в цих умовах не є винятком.

За сучасних умов протидіяти глобальним загрозам можна лише глобальними засобами, можливості для яких створює система міжнародних відносин. Головними формами такої протидії є залучення зовнішніх ресурсів, мобілізація міжнародної підтримки та формування мережі міждержавних союзів і стратегічних партнерств для досягнення стратегічних цілей та реалізації пріоритетів національної безпеки; підтримка взаємовигідних і динамічних відно-

син з провідними державами, інтеграційними об'єднаннями й системами колективної безпеки сучасного світу, передусім США та НАТО.

Формування та реалізація в Україні державної політики національної безпеки є чи не найголовнішою проблемою ефективного управління суспільством, що трансформується. Українська політична практика засвідчує, що технологія реалізації доктрин, стратегій, концепцій і програм державної політики у сфері національної безпеки об'єктивно має інтегрувати всі компоненти політичної активності держави і базуватися на ґрунтовних теоретичних засадах.

Обравши євроінтеграційний курс та визначивши вступ до НАТО своїм стратегічним пріоритетом, Україна має орієнтуватися передусім на стратегію розвитку країн-учасниць НАТО в безпековій сфері.

Зміни, які відбулися в українському суспільстві від осені 2013 року (анексія Криму), призвели до переосмислення й оновлення уявлень про Україну та українців як у самих громадян держави, так і у світовій спільноті. Громадянське суспільство в системі національної безпеки України, війна на Сході України показали, що суспільство має бути не тільки споживачем безпеки, а й учасником її збереження та посилення в умовах загроз незалежності держави, адже події, що сталися в Україні після Революції Гідності, на превеликий жаль, виявили недостатню спроможність органів державної безпеки протистояти впливу Російської Федерації на ситуацію в Україні й подальшому вторгненню її на українську територію. Це зумовило оцінити стан національної безпеки країни так, як можливість появи реальної військової загрози Україні не розглядалася раніше як загроза її національній безпеці.

Виклад основного матеріалу. В силу положень ст. 17 Основного Закону захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [3].

Загальні науково-практичні засади державного управління у сфері національної безпеки підлягали дослідженню у численних працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, таких, як: С. Андреев, О. Власюк, В. Горбулін, С. Домбровська, Н. Косолапов, Я. Малик, В. Ліпкан, В. Мамонов, С. Павленко, С. Пирожков, Г. Пономаренко, І. Проценко, І. Руснак, Г. Ситник та ін. Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників, які займалися розробкою питань безпеки та оборони (Б. Головка, В. Горбулін, О. Кунбін, С. Ліпатова, Г. Ситник, С. Пасіка), свідчить про недостатню

увагу до дослідження ролі Збройних сил України як суб'єкта військової безпеки в особливий період.

Метою дослідження є обґрунтування ролі Збройних сил у забезпеченні військової безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах саме оборона покликана давати найбільш ефективні рішення сучасних воєнно-економічних завдань захисту держави від будь-яких посягань ззовні, а також швидкої локалізації внутрішніх конфліктів та забезпечення стабільності в країні. Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної військової безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава створила Збройні сили України (ЗСУ) із необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності. В нових історичних реаліях значно зростає роль ЗСУ, які є ядром та головним інструментом забезпечення національної безпеки, і разом з іншими військовими формуваннями й органами державної влади й місцевого самоврядування, призначені для відбиття зовнішньої збройної агресії й інших воєнних загроз, пов'язаних із застосуванням військової сили проти України, і для виконання Україною міжнародних зобов'язань.

Як зазначає В.Й. Пашинський, ефективна система забезпечення оборони держави повинна бути побудована на радикально новому розподілі та законодавчому закріпленні функцій, завдань та відповідальності всіх складових сил оборони у відповідності до принципів управління обороною, прийнятим у державах-членах НАТО [5].

На сьогодні ЗСУ забезпечують виконання визначених завдань, зокрема щодо стримування, збройної агресії проти України, прикриття важливих об'єктів держави, угруповань своїх військ від ударів засобів повітряного нападу та ураження військ і об'єктів противника. Протистояння у центрі держави та регіонах, анексія Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, терористична діяльність диверсійних груп та радикально налаштованих сепаратистів на сході країни змусили визначити нові пріоритети ЗСУ.

На нашу думку, Збройні сили України – це специфічна мілітаризована державна структура, яка створена з метою забезпечення національної безпеки України, шляхом забезпечення цілісності й недоторканності державних кордонів і суверенітету держави, з можливістю застосування збройного захисту у випадку

збройної агресії або військового конфлікту як усередині держави, так і ззовні.

Удосконалення організаційної структури ЗСУ забезпечило своєчасне доукомплектування особовим складом, озброєнням і військовою технікою, відновлення боєздатності військ (сил) та виконання покладених завдань щодо захисту незалежності держави [4].

Протягом останніх років у ЗСУ відбулися значні структурні перетворення, уточнено розподіл оперативних, адміністративних функцій та функцій всебічного забезпечення військ (сил) між органами військового управління всіх ланок.

Конституція України визначає місце і роль ЗСУ у системі української державності, що визначаються головним призначенням, яке покладається на ЗСУ – оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [1]. ЗСУ забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Збройні Сили України будуються і здійснюють свою діяльність на основі особливих принципів [2].

Принцип розумної та оборонної достатності означає, що на ЗСУ треба витратити рівно стільки, скільки потрібно (не більше і не менше), щоб підтримувати оптимальний стан оборонного потенціалу. Принцип «розумної достатності» повинен бути використаний Верховною Радою України при затвердженні військового бюджету: на Збройні сили потрібно витратити не більше, ніж це обумовлюється нашою політикою, але й не менше. Принцип «оборонної достатності» означає, що Збройні сили України повинні мати достатній оборонний потенціал для відбиття військової агресії будь-якої держави. Згідно з цим принципом, оборонний компонент ЗСУ розраховується, виходячи з політичних (зовнішньополітичних) аспектів і безлічі об'єктів держави, що підлягають обороні, а також їх характеристик. Можна назвати деякі з цих об'єктів: державний кордон, пункти державного управління, економічні, насамперед енергетичні об'єкти, військові об'єкти тощо. Оптимально розмір оборонного компонента Збройних сил повинен будуватися пропорційно розміру території, чисельності населення і ступеня розвитку країни.

Принцип демократії і гуманізму. У діяльності армії та флоту повинно враховуватися те, що найвищою суспільною цінністю є людина. Захист його життя, інтересів, створення необ-

хідних умов у армії для розвитку, подальшого удосконалення особистості є найголовнішим.

Принцип верховенства закону. Ніщо ЗСУ не має такої сили, як сила закону. Виконання Конституції і законів України, статутів ЗСУ та наказів командирів є обов'язком кожного військовослужбовця. Порушення законів України тягне за собою дисциплінарну та кримінальну відповідальність.

Принцип єдиноначальності і колегіального прийняття рішень означає, що кожен командир, як єдиноначальник, перш ніж прийняти певне рішення, повинен враховувати думку, позицію колегіального органу (військової ради, зборів офіцерів, солдатів). Колегіальність у прийнятті рішень була, починаючи із Запорізького війська, доброю традицією української армії. Єдиноначальність забезпечує чіткість і оперативність управління військами, повну відповідальність командира за бойову готовність частини, корабля. Принцип загального військового обов'язку громадян України. Військова строкова служба в ЗСУ є конституційним обов'язком кожного громадянина нашої держави (чоловічої статі). Виняток становлять лише ті громадяни, які мають підстави для звільнення від військової служби.

Принцип дотримання військової дисципліни. Військова дисципліна – це суворе і точне дотримання усіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених законодавством України і статутами ЗСУ.

Принцип гласності в діяльності ЗСУ і збереження державної та військової таємниці. Загальні питання навчально-бойової діяльності армії та флоту мають висвітлюватися в засобах масової інформації. Такими питаннями, відповідно до міжнародних угод, вважаються: попередження населення країни, світової громадськості про військові навчання і маневри, повідомлення про зміни у військовому керівництві та ін Але гласність не є підставою для розголошення державної та військової таємниці, не повинна призводити до зниження національної безпеки держави. Розголошення інформації щодо державних та військових таємниць тягне за собою юридичну відповідальність.

Принцип позапартійності. Цей принцип був вперше втілений у концепції національних ЗСУ. Він означає, що військовослужбовці не можуть бути членами політичних партій, організацій, рухів. Армія і флот перебувають поза політикою і виконують свої функції відповідно до законів України.

Принцип гарантованої соціально-правового захисту військовослужбовців означає, що їм гарантуються права, свободи, соціальний захист, а також у разі необхідності – правовий

захист з боку держави, згідно з чинним законодавством.

Закон України «Про Збройні Сили України» визначає функції, склад Збройних Сил, правові основи їх реалізації, діяльності, дислокації, керівництва і управління ними [2].

Важливим системостворюючим документом повинна бути Стратегія національної безпеки України. У Стратегії визначено, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ століття, її взаємодії із сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки [8].

Власне кажучи, оборона держави є завданням не лише Збройних Сил, але й усіх інших військових формувань, які входять до складу Воєнної організації держави.

Сучасний етап у формуванні та реалізації стратегії національної безпеки України пов'язаний з необхідністю захисту її національних інтересів в умовах нових загроз її державному суверенітету та територіальній цілісності. Даний період характеризується загальним ускладненням міжнародно-політичного становища, зокрема критичним загостренням українсько-російських відносин та перетворенням їх у збройний конфлікт, суб'єкт якого – Росія здійснює його методами та засобами гібридної війни, включаючи використання військових формувань проти Збройних сил України.

Документами довгострокового планування є «Стратегія національної безпеки України» і Закон «Про національну безпеку України», які визначають засади та реальні загрози національній безпеці, відповідні цілі, завдання, а також механізми захисту національних інтересів України. Програмний зміст цих документів є основою для реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони України. Виходячи з її положень, особливу увагу приділено реформуванню сектору безпеки і оборони, а також розробленню державних програм за окремими напрямками державної політики в галузі безпеки. Органи державної влади мають керуватися Стратегією при розробленні та реалізації законодавчих актів, концепцій, доктрин, стратегій, програм, планів та окремих заходів, укладенні міжнародних договорів і угод, інших міжнародно-правових документів, звітують про стан її виконання [8].

Сучасна доктрина воєнної безпеки України – це документ, у якому міститься система поглядів щодо причин, сутності й характеру сучасних воєнних конфліктів, а також шляхів запобігання їх виникненню та підготовки держави до воєнного конфлікту. Особливе значення мають

принципи та умови застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів. У Законі «Про національну безпеку України» зазначено, пріоритети державної політики у сферах національної безпеки та оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України та інших документах, які схвалюються Радою національної безпеки та оборони України і затверджуються указами Президента України [7].

Важливим у контексті функціонування системи публічного управління та адміністрування є визначення структурного змісту сектору безпеки та оборони України. Зазначається, що він складається з чотирьох взаємопов'язаних частин: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промисловий комплекс, громадяни і громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Керівництво у сферах національної безпеки та оборони здійснює Президент України, який є верховним головнокомандувачем Збройних сил України та видає накази і директиви з питань оборони. Він також очолює Раду національної безпеки і оборони, звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради про внутрішнє і зовнішнє становище України. Відповідно до Закону Президент України вносить до Верховної Ради подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України, приймає рішення про застосування ЗСУ та інших військових формувань, приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України. У документі визначається зміст стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. Вона трактується як документ довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України за результатами огляду громадської безпеки та цивільного захисту і визначає напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз [6].

Висновки. Система державного управління України має бути не лише максимально адаптованою до нових глобалізаційних умов розвитку, а й володіти потужним інструментарієм впливу на них, а також використання їх на користь реалізації власних національних інтересів. Це, у свою чергу, дасть змогу

Україні виробити нову геополітичну стратегію, яка сприятиме її ефективному економічному, політичному та духовному розвитку. Основою розвитку ефективної держави є формування парадигми спільних інтересів держави й суспільства, що передбачає утвердження системоутворювальних принципів захисту природних і громадських прав і свобод людини, а сприяння розвитку громадянським ініціативам має бути пріоритетним політичним і стратегічним завданням держави як умова її стійкості й ефективності, запорукою національної безпеки, опором до внутрішніх і зовнішніх викликів.

Підсумовуючи, варто зауважити, що, завдання, які будуть виконуватись Збройними Силами надалі змінюватимуться, впливаючи з потреб оборони України від зовнішньої агресії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
2. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
3. Конституція України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: mil.univ.kiev.ua
5. Пашинський В.Й. Функції та завдання складових сил оборони в системі забезпечення оборони держави. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ: НАУ, 2018. № 3(48). С. 83-89.
6. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
7. Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України № 121 від 25 березня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
8. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України №392 від 14 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>